

Dorota Czajkowska

"Sobibór. Obóz zagłady 1942-1943",
Marek Bem, Warszawa 2014 :
[recenzja]

Przegląd Historyczno-Wojskowy 16 (67)/1 (251), 219-220

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

i wymordowanie wszystkich jej mieszkańców. Najbardziej przeraża liczba zabitych – w ciągu 3 dni życie straciło od 30 do 60 tys. ludzi, oraz to, że sprawcy tego ludobójstwa pozostali bezkarni.

Starannie wydana, w twardej oprawie, publikacja podzielona jest na 12 rozdziałów, poprzedzonych przedmową dyrektora Muzeum Powstania Warszawskiego Jana Ołdakowskiego i wstępem autora. W pierwszych rozdziałach autor przedstawił przedwojenną Wolę, a w następnych – pierwsze dni powstania. W kolejnych rozdziałach opisał przebieg 3-dniowej rzezi na Woli oraz ofiary i ich oprawców.

Praca została przygotowana na podstawie licznych dokumentów przechowywanych w Muzeum Powstania Warszawskiego oraz materiałów dostępnych w Internecie, wspomnień, relacji i opracowań, w tym niemieckojęzycznych. Cennym uzupełnieniem są liczne fotografie oraz mapy Woli i całej Warszawy w 1944 r.

Eugeniusz Cezary Król, *Polska i Polacy w propagandzie narodowego socjalizmu w Niemczech 1919–1945*, Collegium Civitas Press, PAN ISP, Rytm, Warszawa 2014, 848 s.

Niezwykle obszerna praca Eugeniusza Cezarego Króla dotyczy treści, metod i technik propagandy nazistowskiej, której celem było kreowanie obrazu Polski i Polaków w środkach masowego przekazu w latach 1919–1945. Jednak ciekawe jest również ukazanie przez autora inicjowanych przez obie strony, aczkolwiek odmiennie motywowane prób nawiązania współpracy między Niemcami a Polakami przed wybuchem wojny.

Autor przeprowadził rozległą kwerendę źródłową w kilkunastu archiwach niemieckich, polskich oraz w licznych bibliotekach. Wykorzystał też wiele źródeł drukowanych i audiowizualnych, uwzględnił literaturę piękną i wspomnieniową, a także polskie oraz obcojęzyczne opracowania historyczne. Wartość pracy podnoszą liczne reprodukcje zdjęć i karykatur propagandowych w większości publikowane po raz pierwszy.

Marek Bem, *Sobibór. Obóz zagłady 1942–1943*, Rytm, Warszawa 2014, 397 s.

Monografia historyczna jest pierwszym całościowym opracowaniem historii niemieckiego obozu masowej zagłady w Sobiborze, gdzie Niemcy zamordowali ok. 300 tys. Żydów. Wartość książki podnosi wykorzystanie w niej licznych relacji i dokumentów pochodzących z różnych stron świata (Izrael, Stany Zjednoczone Ameryki, Holandia, Brazylia, Austria, Rosja, Ukraina, Niemcy). Autor wykorzystał także źródła i dokumenty już publikowane, mapy, zdjęcia lotnicze i źródła prasowe.

W kolejnych rozdziałach przedstawiono wybrane aspekty realizowanej przez Hitlera i III Rzeszę polityki eksterminacji ludności żydowskiej (wyjaśnia to genezę obozów zagłady), budowę i rozbudowę ośrodka zagłady, personel obozowy i jego rolę w likwidowaniu Żydów, informacje o transportach, życie codzienne więźniów, samą „technologię” zagłady, podejmowane przez więźniów próby buntu, a także powojenne procesy sądowe obozowych oprawców.

Mariusz Bechta, *Pogrom czy odwet? Akcja zbrojna Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” w Parczewie 5 lutego 1946 r.*, Zysk i S-ka, Poznań 2014, 510 s.

Publikacja opisuje tytułową akcję oddziału WiN dowodzonego przez Leona Taraszkiewicza ps. „Jastrząb”. Jej celem było zlikwidowanie komunistów otwarcie występujących przeciw podziemiu niepodległościowemu, a także zdobycie pieniędzy na dalszą działalność. Podczas walk zginęło 3 miejscowych działaczy pochodzenia żydowskiego, co dało powód do rozgłaszania wieści o pogromie w Parczewie. W pracy wykorzystano zbiory Żydowskiego Instytutu Historycznego, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Państwowego w Lublinie i jego oddziału w Chełmie oraz Instytutu Pamięci Narodowej. Zwracają uwagę liczne, prawie 200-stronicowe aneksy, mieszczące dokumenty oraz relacje świadków i uczestników wydarzeń.

W kolejnych rozdziałach (podzielonych na dwie części) pierwszej części pracy przedstawiono lokalne demograficzne, gospodarcze i polityczne tło wydarzeń, począwszy od okresu międzywojnia, przez kampanię wrześniową i okres okupacji niemieckiej, aż do wejścia na ziemię parczewską sił Armii Czerwonej i początków instalowania tam władzy komunistycznej (krwawe represje, obławy, wywózki, aresztowania i wszechobecny terror). Sporo miejsca poświęcono wojennym i powojennym losom miejscowej społeczności żydowskiej; omówiono przypadki ratowania Żydów przez polską ludność cywilną oraz żołnierzy ZWZ–AK. Część pierwszą zamyka omówienie struktur organizacyjnych III Obwodu WiN Włodawa, w którym funkcjonował Oddział Lotny Leona Taraszkiewicza ps. „Jastrząb”. W części drugiej autor pieczołowicie zrekonstruował akcję zbrojną przeprowadzoną w Parczewie i przedstawił jej konsekwencje: ucieczkę prawie wszystkich Żydów z Parczewa, a także wewnętrzne rozliczenia w szeregach bezpieki po klęsce w starciach z oddziałem WiN.

Książkę uzupełniają: wykaz skrótów, indeks osobowy i nazw geograficznych oraz fotografie przedstawiające miejsca oraz postacie w niej opisywane.

Dorota Czajkowska